

AL-HIKMAH

Jilid   **6**   **ISSN 1985-6822**   **2014M**
Volume   **1435H**

- Faktor Gangguan Emosi dalam Fenomena Histeria Massa Remaja Muslim ...3-20
INTAN FARHANA SAPARUDIN, FARIZA MD.SHAM & SALASIAH HANIN HAMJAH
- Pendekatan Dakwah melalui ‘Konsep Cinta Muslim’ dalam Menangani Masalah Sosial ...21-34
SYAIDATUN NAZIRAH ABU ZAHRIN, REZKI PERDANI SAWAI, MOHD SHARUL FAIZIE ZAINI & ALLAWATI KASRI
- Kajian Pembangunan Insan dari Aspek Jati Diri terhadap Pesakit di Pusat Terapi Pyra Cosmic, Subang, Jaya Selangor ...35-50
ARIFIN MOHAMED & FAKHRUL ADABI ABDUL KADIR
- Nilai Spiritual dalam Puisi Imam Shāfi‘ī ...51-65
KHAZRI OSMAN & SITI RUGAYAH HJ. TIBEK
- Tahap Kefahaman, Penerimaan dan Integrasi Golongan Muallaf Cina Terhadap Kebudayaan Masyarakat Melayu di Negeri Selangor ...66-77
SYAHRUL AZMAN SHAHARUDDIN & RAZALEIGH MUHAMAT @ KAWANGIT
- Penyesuaian Diri Muallaf Terhadap Masyarakat dalam Kalangan Pelajar Institut Dakwah Islamiah PERKIM (IDIP) ...78-93
MARLON P. GULENG, RAZALEIGH MUHAMAT@KAWANGIT & ABU DARDAA MOHAMAD
- Idea Pembaharuan Agama Birgivi Dalam *Al-Tariqah Al-Muhammadiyah* ...94-106
HASRIZAL ABDUL JAMIL & AZMUL FAHIMI KAMARUZAMAN
- Penilaian Kepada Koperasi Sekolah dalam Membentuk Gaya Kepimpinan Pelajar Satu Kajian Awal ...107-121
ROHAIDA MOHAMAD DHALAN & RAZALEIGH MUHAMAD @ KAWANGIT
- إشكالية التطرف السياسي والديني وعلاقته بالإرهاب ...122-135
علي عمر مفتاح مدن
- ULASAN BUKU/BOOK REVIEW ...136-140

Idea Pembaharuan Agama Birgivi dalam *Al-Tariqah Al-Muhammadiyah*

HASRIZAL ABDUL JAMIL
AZMUL FAHIMI KAMARUZAMAN

Abstrak

Sosioekonomi Dawlah Uthmaniyyah pada abad ke-16 menyaksikan berlakunya ketidakstabilan dalam sistem kehidupan masyarakat. Birgivi Mehmet Efendi (1573M) merupakan pemikir Uthmaniyyah yang memberi respon kepada perkembangan tersebut melalui idea pembaharuan agama dalam adikaryanya berjudul *al-Tariqah al-Muhammadiyah fi Bayan al-Sirah al-Nabawiyah al-Ahmediyyah*. Artikel ini bertujuan memerihalkan biografi Birgivi dan menggariskan prinsip asas pembaharuan agama dalam *al-Tariqah al-Muhammadiyah*. Artikel ini menggunakan metode analisis teks dan dokumen untuk memaparkan konteks biografi dan millieu Birgivi serta bagaimana beliau mengartikulasikan pembaharuan agama dalam teks *al-Tariqah al-Muhammadiyah*. Dapatan menunjukkan Birgivi menggagaskan tiga prinsip asas pembaharuan agama dalam *al-Tariqah al-Muhammadiyah* iaitu komitmen kepada al-Quran dan al-Sunnah menjauhi bid'ah dan khurafat, serta menjadikan ilmu sebagai kekuatan utama, sebagai jawapan kepada krisis dan kemerosotan sosioekonomi Dawlah Uthmaniyyah. Perspektif pemikiran Birgivi yang berkembang selepas kematiannya menjustifikasikan bahawa idea pembaharuan beliau perlu dipetakan dalam kalangan para pemikir *islah* dan *tajdid* di dunia Islam.

Kata kunci: idea pembaharuan, agama Birgivi, *al-Tariqah al-Muhammadiyah*, pemikir Uthmaniyyah

PENGENALAN

Pembaharuan agama menurut John L Esposito (2005) merupakan komponen penting dalam kehidupan Islam berasaskan al-Quran dan al-Sunnah. Voll (1983) merumuskan bahawa pembaharuan dalam Islam berteraskan tiga tema iaitu Kembali kepada al-Quran dan al-Sunnah, menggalakkan ijtihad dan menekankan keistimewaan dan ketulenan mesej-mesej al-Quran.

Berdasarkan tema tersebut, proses perkembangan idea dan gerakan pembaharuan agama dalam Islam muncul seiring dengan tokoh-tokoh

dalam sejarah awal Islam merentasi abad pertengahan hingga pada zaman moden seperti ‘Umar Abd al-Aziz (720M), al-Ghazali (1111M), Ibn Taimiyyah (1263M), Rifa’ a Badawi Rafi al-Tahtawi (1873M), Khayr al-Din al-Tunisi (1890M), Jamal al-Din al-Afghani (1897M), Sulaymān al-Bustānī (1925M), Muhammad Abduh, Rashid Rida (1935M), Hasan al-Banna (1949M), Badi’ al-Zaman Sa’id al-Nursi (1960M), dan Abul A’la Mawdudi (1979M). Kemunculan setiap tokoh tersebut dianggap mewakili konteks zaman berbeza. Bahkan idea dipelopori setiap tokoh pembaharuan agama adalah berbeza mengikut perkembangan politik, ekonomi dan sosial setempat. Namun matlamat kepada kewujudan setiap idea pembaharuan yang didukung setiap tokoh adalah sama iaitu sebagai respon dan jawapan kepada pelbagai polemik yang muncul dalam negara dan masyarakat Islam. Dalam konteks ini, supremasi Dawlah Uthmaniyyah sebagai kuasa besar pada abad ke 16 pada zaman pemerintahan Sultan Sulaiman al-Qanuni turut melahirkan seorang tokoh pembaharuan bernama Birgivi Mehmed Efendi. Beliau dilihat cuba merangkumkan pandangan pembaharuan agama beliau sebagai jawapan kepada polemik keagamaan yang dihadapi Dawlah Uthmaniyyah dalam karyanya al-Tariqah al-Muhammadiyah. Artikel ini cuba menilai bentuk kemelut zaman yang dihadapi oleh Dawlah Uthmaniyyah dan apakah idea pembaharuan agama digagaskan Birgivi dalam al-Tariqah sebagai respon kepada perkembangan tersebut.

KECEMERLANGAN SÜLEYMAN I (AL-QANUNI) DAN KEMUNCULAN BIRGIVI

Dawlah Uthmaniyyah pada abad ke-16 berada di kemuncak kegemilangannya sebagai kuasa besar dunia. Wilayahnya meliputi Crimea ke Sudan dan Kota Vienna ke Teluk Basrah serta seluruh Afrika Utara kecuali Fas. Kemajuan Dawlah Uthmaniyyah di era ini terserlah pada perkembangan intelektual, perundangan serta kematangan seni bina yang monumental di kota seperti Bursa, Edirne dan Istanbul. Selain gaya hidup yang menjadi lebih elegan, masyarakat turut menikmati toleransi beragama. Interaksi kaum Turki, Byzantine dan Itali menjadikan era Sultan Süleyman I (1520-1566) sebagai era kemuncak kegemilangan Dawlah Uthmaniyyah (Soulas 1939).

Süleyman I telah memanfaatkan 46 tahun pemerintahannya untuk mengangkat Dawlah Uthmaniyyah ke taraf kuasa besar dunia mencakupi aspek politik, ketenteraan, sosial, ekonomi, kebudayaan dan cabang-cabang yang berkaitan (Duran 1988). Tetapi era ini juga menyaksikan permulaan kepada beberapa masalah sosial dan ekonomi yang utama (İhsanoğlu 2001). Sempadan negara yang begitu luas, menjadi cabaran yang besar buat Süleyman I untuk mengekalkan keamanan. Süleyman I

berhadapan dengan siri pemberontakan dalaman seperti pemberontakan Gabenor Sham, Canberdi Gazali (1521), pemberontakan kaum Druze (1523) dan serangan Kalender Çelebi (1526-7). Selain konflik dalaman, Süleyman I juga berhadapan dengan ancaman lanun di kepulauan Rhodes yang sangat menjejaskan trafik makanan, emas juga jemaah haji antara negara Arab dan Istanbul (Shaw&Shaw 1977).

Cabaran yang mengundang reaksi langsung Birgivi, banyak tertumpu kepada perkembangan yang berlaku kepada kepincangan intelektual di kalangan agamawan semasa. Dr Mehmet İpşirli menjelaskan bahawa sistem pendidikan yang sempurna dengan penubuhan *Süleymaniye Medreseleri* telah menyaksikan pertambahan jumlah graduan berpendidikan tinggi secara mendadak. Ia menimbulkan masalah pengangguran dalam kalangan mereka. Süleyman I mencetuskan solusi segera kepada masalah ini dengan memperkenalkan sistem *mülazemet* iaitu program latihan percubaan tanpa gaji. Graduan yang terpilih akan bertugas di bawah seliaan tokoh-tokoh penting dan sebahagiannya beroleh peluang untuk bertugas sebagai kadi di mahkamah (kadiasker). Kepincangan terhadap pengurusan program ini, menjadi simptom kepada konflik dalaman yang tersebar di kalangan ulama dan institusi yang mereka kendalikan. Di dalam suasana nilai integriti ulama dan upaya keserjanaan telah mengakibatkan mereka mengalami kemerosotan seperti yang dirakamkan oleh Taşköprülüzade sebagai pemerhati kontemporari era berkenaan, juga Katib Çelebi yang menulis kira-kira satu kurun selepasnya (Duran 1988).

Pemerintahan Süleyman I yang berakhir pada tahun 1566, diteruskan oleh anaknya Selim II yang memerintah hingga ke tahun 1574. Cabaran memuncak apabila Selim II tidak berminat dengan urusan pemerintahan dan ketenteraan. Beliau menyerahkan urusan berkenaan kepada para menteri, khususnya Sadr-ı Azam Sokulu Mehmed Paşa. Manakala urusan agama pula diserahkan kepada Şeyhülislam Ebussuud Efendi. Selim II menghabiskan masanya hidup berpoya-poya dan memiliki tabiat gemar minum arak (Süreyya 1996). Pemerintahan beliau dianggap sebagai permulaan kepada era kemerosotan kuasa politik dan ketenteraan Dawlah Uthmaniyyah, khususnya dengan kekalahan besar di dalam Perang Lepanto pada tahun 1571 (Kinross 1979).

Di dalam suasana ini, Birgivi Mehmed Efendi memainkan peranan secara signifikan sebagai seorang pemikir Uthmaniyyah yang memberikan respon kepada perkembangan tersebut. Era berkenaan meletakkan Birgivi di titik transisi antara kemuncak kegemilangan kuasa politik dan ketenteraan. Namun, mengalami kejatuhan apabila berlakunya peralihan kuasa daripada Süleyman I kepada anaknya, Selim II pada tahun 1566.

BIOGRAFI BIRGIVI

Birgivi telah dilahirkan pada tahun 1523M, dua tahun selepas pertabalan Sultan Süleyman I. Hampir keseluruhan hidup beliau adalah di bawah era sultan ini, dengan dua tahun terakhir hayatnya adalah di bawah pemerintahan Sultan Selim. Beliau dilahirkan di Balıkesir, sebuah pekan kecil di barat Anatolia, di dalam sebuah keluarga yang kukuh latar belakang tradisi Sufi dan kesarjanaan Islam (Martı 2008). Bapanya, Pîr Ali, merupakan seorang tenaga pengajar (müderri) dan shaykh di dalam gerakan Bayramî. Tidak banyak yang diketahui tentang bapa kepada Pîr Ali, İskender. Ajaran Bayramî diperkenalkan di Balıkesir oleh datuk kepada Pîr Ali, Shaykh Lütfullah, yang bertemu sendiri serta menjadi tetamu kepada pengasaskan gerakan Sufi tersebut, Hacı Bayram-ı Velî (meninggal dunia 1429). Shaykh Lütfullah telah dilantik sendiri oleh Hacı Bayram-ı Velî sebagai Syakh Tarikat di Balıkesir.

Selepas mendapat pendidikan awal daripada bapanya, Pîr Ali, di Balıkesir, Birgivi telah bermusafir ke Istanbul. Di sana, Birgivi telah menuntut ilmu dengan tokoh-tokoh besar era berkenaan. Antaranya adalah Küçük Şemseddin Efendi (meninggal dunia 1550/1551), Ahizade Mehmed Efendi (meninggal dunia 1563/1564), dan Kızıl Abdurrahman (meninggal dunia 1575). Birgivi memperolehi *icâzet* (diploma) dan *mülâzemet* untuk satu tempoh selepas tahun 1542. Selepas beberapa ketika, Birgivi telah memulakan kerjayanya mengajar di *medrese* sehingga beliau beralih kepada perkhidmatan awam sebagai Kassâm-ı Askerî di Edirne sekitar tahun 1551. Ini berikutan daripada kenaikan pangkat gurunya Kızıl Abdurrahman kepada Kazasker (Ketua Hakim Tentera) bagi Rumeli (Martı 2008). Ketika itu, Birgivi baru berusia sekitar 28 tahun. Akan tetapi, selepas empat tahun di dalam perkhidmatan, beliau telah melepaskan jawatannya (1556) dan kembali ke Istanbul, bagi mendapatkan bimbingan kerohanian seorang shaykh Sufi.

Seterusnya Birgivi dibimbing oleh seorang Shaykh Sufi yang bernama Abdullah el-Karamânî (meninggal dunia 1564/1565). Di bawah bimbingan Karamânî, Birgivi telah mendedikasikan dirinya kepada kehidupan uzlah. Pada masa yang sama, atas nasihat gurunya, Karamânî, Birgivi telah memulangkan seluruh gaji yang pernah diterimanya selama tempoh perkhidmatan kembali ke Edirne. Birgivi juga nekad untuk tidak lagi kembali memegang jawatan. Tetapi tidak lama kemudian, Birgivi kembali kepada kerjaya mengajar dan menyampaikan dakwah atas arahan gurunya itu. Hal ini kerana, Karamânî tidak mahu Birgivi meninggalkan dunia kesarjanaan (Kaylı 2010).

Dalam tempoh ini, Birgivi juga telah bertindak meninggalkan Istanbul dan berhijrah ke Birgi (kini merupakan sebuah perkampungan

kecil di daerah Ödemiş/Izmir), sebuah bandar di barat Anatolia, tidak jauh daripada kampung asalnya di Balıkesir. Sumber menunjukkan bahawa semasa di Istanbul, tidak lama selepas beliau meletakkan jawatan dan menyertai aktiviti uzlah. Setelah itu, Birgivi telah berkenalan dan membina persahabatan dengan Ataullah Ahmed Efendi, seorang müderris yang berasal dari Birgi. Ataullah merupakan seorang guru yang dilantik untuk Şehzade Selim pada tahun 1550, jawatan tersebut kekal sehingga beliau meninggal dunia pada tahun 1571, dua tahun sebelum kematian Birgivi.

Ataullah telah membina sebuah *medrese* (*dâru'l-hadîs*) di bandar kelahirannya, Birgi. Beliau telah melantik Birgivi menjadi profesor di *medrese* ini dengan upah harian sebanyak 60 akçe. Birgivi berpindah ke Birgi tidak lewat daripada tahun 1562/1563. Beliau terus kekal memakai gelaran Birgivi yang merujuk kepada bandar ini, tempat di mana beliau menghabiskan seluruh hayatnya yang berbaki dan menghasilkan kebanyakan karyanya, termasuk *al-Tariqah al-Muhammadiyah fi Bayan al-Sirah al-Nabawiyah al-Ahmadiyah*, sebagai karya utamanya yang disempurnakan kira-kira setahun sebelum beliau meninggal dunia. Sembilan tahun selepas beliau berpindah ke bandar tersebut, Birgivi telah menulis surat kepada Ataullah Efendi yang antara lainnya mengadu tentang keadaan kesihatan dan penglihatan matanya yang merosot. Birgivi juga menceritakan tentang krisis kewangan yang beliau hadapi dan dalam beberapa siri surat menyurat yang lain, beliau ada menyatakan ucapan terima kasihnya kepada Ataullah Efendi atas bantuan kewangan yang beliau bekalkan. Interaksi yang berterusan antara Birgivi dan Ataullah Efendi dapat dikesan di dalam beberapa karya beliau yang lain, antaranya ialah *Cilâu'l-kulub*, *Tercumetu Inkâzi'l-hâlikîn* dan *Mektûb*.

Di dalam beberapa karya yang lain, Birgivi juga memberikan nasihat serta teguran kepada Ataullah Efendi dalam beberapa isu. Beliau menyuarakannya secara serius namun dalam bahasa yang sopan (Arslan 1983). Birgivi juga beberapa kali melakukan lawatan ke Istanbul dan di hujung-hujung usianya, Birgivi dinyatakan oleh sumber-sumber sejarah, telah masuk ke Istana dan menasihati Sadr-ı Azam, Sokullu Mehmed Paşa (memegang jawatan antara 1565-1565) tentang beberapa salah laku yang terjadi di zaman itu. Pada 21 September 1573, dua tahun selepas kematian Ataullah Efendi, Birgivi telah menghembuskan nafas yang terakhir akibat wabak yang melanda ketika itu, dalam perjalanan beliau menuju ke Istanbul. Jenazahnya telah dibawa pulang ke Birgi dan dikebumikan di sana.

Biografi Birgivi Mehmed Efendi telah dihasilkan dengan kemas kini semasa oleh Huriye Martı (2008) di dalam bukunya *Birgivi Mehmed Efendi*. Biografi beliau juga boleh dirujuk kepada tulisan Ahmet Turan (1992) bertajuk *Imam Birgivi: Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisatindaki*

Yeri . Biografi yang dikemukakan di dalam kajian ini adalah berdasarkan kepada kedua-dua rujukan tersebut.

BIRGIVI DAN AL-TARIQAH AL-MUHAMMADIYYAH

Kepelbagaian genre penulisan Birgivi, membolehkan beliau dikenali sebagai tokoh di dalam pelbagai bidang. Sehingga kini ketokohan beliau telah dikaji di dalam bidang-bidang seperti Nahu Arab (Erdoğan 2002), pendidikan Bahasa Arab (Arslan 1983), pedagogi (Arpacı 1992), Pengajian al-Sunnah (Yücel 1995), Tafsir (Düzenli 1987), Ilmu Kalam (Türkmen 1995), Fiqh Hanafi (Yıldırım 2009), dan Undang-undang (Demircigil 2001).

Walaupun begitu, Birgivi Mehmed Efendi dikenali melalui perbahasannya di dalam tiga isu iaitu (1) hukum wakaf manqul yang menjadi perdebatan keras dengan Seyhul Islam Ebussuud Efendi (meninggal dunia 1574), (2) hukum mengambil upah daripada membaca al-Quran (3) kritikan beliau kepada beberapa amalan kelompok Sufi seperti menari (devran), zikir secara bersuara kuat dan berlebih-lebihan dalam melagukan bacaan al-Quran. Kesemua ini dianggap sebagai bid'ah dan bertentangan dengan ajaran Islam.

Idea-idea yang Birgivi sarankan dijadikan nasihat kepada orang ramai dan menepati tema pembaharuan agama. Beliau konsisten mengajak kembali kepada al-Quran dan al-Sunnah, membuka ruang kepada ijtihad dan menjauhi taqlid serta sentiasa menekankan tentang pentingnya kesahihan sesuatu kepercayaan dan amalan yang hendak dibuat. Hal ini membuka ruang kepada kajian mengenai Birgivi Mehmed Efendi di dalam konteks seruan pembaharuan agama.

'Abd al-Muta'āl al-Şa'īdī telah menyenaraikan Birgivi Mehmed Efendi sebagai salah seorang mujaddid di dalam karyanya *Al-Mujaddidūn fil-Islām Min al-Qarn al-Awwal ilā al-Rābi' 'Ashar*, tetapi perbincangan mengenainya tidak mendalam. Malah al-Şa'īdī mempersoalkan kredibiliti Birgivi sebagai seorang tokoh tajdid dan islah, yang menurut beliau hanya boleh dirasionalkan oleh ketegasan Birgivi menentang kemungkaran. al-Şa'īdī menganggap pemikiran Birgivi sebagai jumud. Beliau menyenaraikan Birgivi di dalam karyanya kerana menghormati pandangan Rashid Ridha yang menganggap Birgivi sebagai seorang mujaddid (Al-Şa'īdī 1996).

Buku *al-Tariqah al-Muhammadiyah* telah disempurnakan penulisannya pada malam Rabu, 17 Sha'ban 980H bersamaan dengan 24 Disember 1572, hanya beberapa bulan sebelum beliau meninggal dunia (Çelebī 1941). Ia merupakan rumusan Birgivi kepada sebuah masyarakat ideal yang hidup berpandukan ajaran Islam sebenar seperti yang ditunjukkan oleh Rasulullah sallallaahu alayhi wa sallam.

Di dalam *Al-Tariqah al-Muhammadiyah*, Birgivi banyak menekankan tentang pertentangan dan kesedihan beliau terhadap berleluasanya bid'ah dan khurafat dalam amalan masyarakat. Beliau khawatir tidak bertindak menangani cabaran berkenaan dan inilah motif utama Birgivi menulis kitab *Al-Tariqah al-Muhammadiyah*. Beliau menyebut, "Maka aku berhasrat menulis *Al-Tariqah al-Muhammadiyah* ini kerana aku suka untuk menjelaskan tentang jalan Muhammad yang lebih terpuji (al-Sirah al-Ahmadiyah) agar menjadi rujukan amalan masyarakat. Dengan itu seseorang boleh membezakan di antara yang betul dengan yang salah, antara yang mengundang keselamatan dengan yang mendatangkan kebinasaan..."(Birgivi)

Al-Tariqah al-Muhammadiyah terbahagi kepada tiga bab yang masing-masingnya terpecah kepada beberapa fasal.

- i. Bab 1 mengenai kepentingan berpegang dengan al-Quran dan al-Sunnah
  - a. Fasal berpegang dengan al-Quran dan al-Sunnah
  - b. Fasal berkenaan bid'ah
  - c. Fasal berkenaan sifat bersederhana dalam beramal
- ii. Bab 2 mengenai beberapa permasalahan penting dalam Syariah Muhammadiyah
  - a. Fasal membetulkan iktikad dan perlaksanaannya menurut mazhab Ahl al-Sunnah wa al-Jama'ah
  - b. Fasal berkaitan ilmu pembahagian amal kepada tiga iaitu perintah, larangan dan galakan (mandub)
  - c. Fasal berkenaan taqwa.
- iii. Bab 3 berkaitan perkara-perkara yang disangka sebagai taqwa dan wara' kerana adanya justifikasi serta persamaan.
  - a. Fasal berkenaan perincian bersuci (taharah) dan najis
  - b. Fasal berkenaan sifat wara' dan taqwa daripada perbuatan mengambil bahagian wakaf oleh petugas.
  - c. Fasal berkenaan perkara-perkara bid'ah yang batil namun menjadi rebutan orang ramai dengan sangkaan ia mendekat dengan Allah

Ketiga-tiga bab ini dibentangkan oleh Birgivi di dalam format yang memperlihatkan orientasi Salaf iaitu pada membentuk setiap bab dengan nas-nas al-Quran serta hadith-hadith Nabi Muhammad SAW, dan diikuti dengan pendapat para sahabat serta tokoh-tokoh Islam yang selanjutnya. Kemudian barulah beliau mendatangkan pendapatnya berhubung dengan topik yang dibincangkan.

Kepentingan Berpegang Dengan al-Quran dan al-Sunnah

Bab pertama ini merupakan dasar utama kepada idea pembaharuan agama oleh Birgivi. Beliau memulakan Kitab *Al-Tariqah al-Muhammadiyah* ini dengan pengenalan:

“... Maka sesungguhnya akal dan naqal itu saling bersesuaian. Al-Kitab dan al-Sunnah juga saling bertepatan. Sesungguhnya dunia ini sementara, segera hilang dan binasa. Kemegahannya adalah kehinaan, kenikmatannya adalah kebencanaaan. Tegukan airnya pula adalah fatamorgana. Sesungguhnya negeri Akhirat itulah kehidupan yang sebenar, disediakan untuk golongan yang bertaqwa daripada ahli iman. Kemegahannya kekal abadi. Nikmatnya suci kekal tiada hujungnya. Meneguk bahagiannya tiada dosa mahu pun cela.”

Di dalam bab ini, Birgivi meletakkan asas-asas penting kepada seruannya. Beliau sangat mementingkan kepatuhan umat Islam kepada al-Quran dan al-Sunnah. Kepatuhan semestinya dilengkapi dengan ketegasan menolak bid'ah. Di sinilah Birgivi menekankan tentang pentingnya seorang Muslim melengkapkan dirinya dengan ilmu pengetahuan kerana hanya dengan ilmu, seseorang itu terselamat daripada taqlid buta yang menjadi punca utama kepada berleluasanya bid'ah. Sikap yang diambil oleh Birgivi di dalam bab ini yang menjadi sandaran kepada pengkaji-pengkaji semasa pada mengklasifikasi beliau sebagai seorang tokoh Islah (İhsanođl 2001).

Beberapa Permasalahan Penting dalam Shariah Muhammadiyyah

Di dalam bab yang kedua, Birgivi memperincikan tentang kepentingan meletakkan landasan ilmu yang benar kepada iktikad serta perbuatan membabitkan amal ibadah umat Islam. Selepas menjelaskan tentang dasar-dasar aqidah Ahl al-Sunnah wa al-Jama'ah, Birgivi membentangkan tentang pembahagian ilmu kepada ilmu yang wajib dipelajari oleh umat Islam, ilmu yang dilarang mempelajarinya dan ilmu yang digalakkan bagi umat Islam mempelajarinya.

Ilmu yang wajib dipelajari itu merujuk kepada ilmu berkaitan fardhu ain merangkumi solat, puasa, zakat dan haj. Begitu juga dengan ilmu fardhu kifayah seperti ilmu fiqh ibadat keseluruhannya serta ilmu tafsir, hadith, usul dan qiraat. Birgivi juga mengemukakan pendapatnya

tentang kepentingan ilmu matematik untuk membantu mengaplikasikan ilmu faraid.

Seterusnya bab tersebut membincangkan mengenai ilmu yang dilarang umat Islam untuk mempelajarinya, Birgivi telah mengeluarkan beberapa contoh. Contoh yang pertama iaitu ilmu kalam pada kadar yang melebihi keperluan. Beliau memperincikan perbincangan ulama berkenaan ilmu kalam dan menegaskan tentang bahayanya kesalahan niat mempelajari serta mendebatkannya. Demikian juga ilmu astrologi yang bercanggah dengan akidah, serta ilmu sihir yang mencetuskan mudarat.

Kemudian mengenai ilmu yang digalakkan bagi umat Islam mempelajarinya adalah ilmu berkaitan fadilat beramal pada menyempurnakan ilmu fardhu ain yang asas. Demikian juga dengan ilmu-ilmu fardhu kifayah yang memenuhi keperluan hidup umat Islam. Birgivi mendatangkan contoh ilmu perubatan dan cabang-cabangnya sebagai ilmu yang digalakkan bagi umat Islam mempelajarinya.

Pendirian Birgivi di dalam dikotomi ilmu ini memperlihatkan keterbukaan beliau terhadap cabang-cabang ilmu yang diklasifikasikan olehnya berdasarkan motif dan fungsi. Pemahaman terhadap sikap Birgivi kepada dikotomi ilmu penting kerana ia merupakan rujukan kepada gerakan-gerakan pembaharuan selepas zamannya yang merujuk kepada idea beliau.

Perkara-Perkara yang Disangka Sebagai Taqwa dan Wara' Kerana Adanya Justifikasi Serta Persamaan

Di dalam bab ketiga ini, Birgivi membincangkan secara khusus permasalahan-permasalahan yang menjadi kekeliruan di kalangan umat Islam ketika itu. Kebanyakan topik yang diutarakan telah dibahaskan secara terperinci di dalam kitab berasingan yang telah dikarang olehnya sebelum itu. Misalnya, kekeliruan yang timbul berkaitan taharah dan najis, sudah pun dibahaskan oleh Birgivi di dalam *Zuhr el-Muteehhilîn ve el-Nisâ fî Tarif el-Ethârî ve el-Dimâ*.

Birgivi juga membicarakan tentang permasalahan yang menjadi titik kontroversi antara beliau dengan ulama sezamannya, khususnya Şeyhülislam Ebussuud Efendi iaitu persoalan pengurusan wakaf dan hukum mengambil upah membaca al-Quran untuk si mati. Birgivi telah mengkhususkan perbincangan mengenai isu ini di dalam karya sebelumnya iaitu *İnkâz el-Hâlikîn, İkaz el-Nâimîn ve İfhâm el-Kâsirîn* dan *El-Seyf el-Sârim fî 'Adem Cevâz Vakf el-Menkûl ve el-Derâhîm*.

BIRGI DAN IDEA PEMBAHARUAN AGAMA

Keseluruhan perbahasan Birgivi di dalam *al-Tariqah al-Muhammadiyah* sebagai manual mesej pembaharuan agama boleh dirumuskan seperti berikut:

- i. Berpegang teguh dengan ajaran al-Quran dan al-Sunnah.
- ii. Menjauhi bid'ah dan khurafat yang bertentangan dengan al-Quran dan al-Sunnah
- iii. Menjadikanilmusebagaikekuatanutamapadamerealisasikantuntutanpertamadankeduaitutadi.

Birgivi tidak seharusnya dilihat sebagai seorang *puritan* dengan mensinonimkan beliau dengan Ibn Taimiyah (1263–1328) atau tokoh-tokoh reformis selepasnya seperti Muhammad ibn Abd al-Wahhab (1703- 1792). Sebaliknya, Birgivi telah mengharmonikan kekuatan beliau di dalam Tasawuf dengan komitmen beliau kepada prinsip-prinsip al-Quran dan al-Sunnah. Menanggapi beliau secara sempurna berpandukan kepada perbahasan beliau yang menyeluruh di dalam *al-Tariqah al-Muhammadiyah*, dapat mengelakkan kita daripada mengklasifikasikan Birgivi sebagai puritanis yang menjadi antionis ajaran Tasawuf dan golongan sufi, atau sebagai seorang sufi yang menjadi antionis kepada ajaran Salaf.

Martí (2008) telah melakukan kajian lanjutan tentang hubungan ini mempersoalkan secara serius sejauh manakah benar penafsiran sebegini terhadap Birgivi. Apakah benar beliau seorang anti sufi? Sejauh mana Birgivi biasa dengan literatur Ibn Taimiyah? Setakat manakah persamaan pemikiran yang dibawa oleh Birgivi dengan Kadizade yang mendakwa mendapat inspirasi daripadanya.

Birgivi Mehmed Efendi bermazhab Hanafi di dalam Fikah dan mendukung aliran Maturidiyyah di dalam Aqidah. Kombinasi di antara latar belakangnya sebagai seorang sufi bersama kritikkannya terhadap amalan-amalan Sufi dengan tema tajdid dan islah, menjadikan Birgivi seorang tokoh yang bukan sahaja tersendiri dalam melakukan islah terhadap gerakan Sufi, malah menggunakan pendekatan unik pada mengemukakan gagasan tajdid dan islahnya kepada masyarakat Uthmaniyyah ketika itu. Kita tidak dapat menafikan wujudkan dua bentuk pemahaman terhadap Birgivi, sama ada kesan ideanya kekal mempengaruhi kesemua gerakan anti pemodenan Uthmaniyyah, mahu pun ideanya sebagai sebuah idea sufi yang progresif seperti yang dipandang oleh gerakan Sufi seperti Tarikat Hallveti-Jerrahi.

Apa yang pasti, kombinasi antara pembawaan Sufi dan pemikiran tajdid dan islah Birgivi, Gottfried Hagen telah merumuskan bahawa

inilah pendekatan yang boleh diertikan sebagai Birgivism, iaitu salah satu aliran yang paling berpengaruh dalam Islam-Turki kontemporari. Apa yang pasti, kombinasi antara pembawaan Sufi dan pemikiran tajdid dan islah Birgivi, Gottfried Hagen telah merumuskan bahawa inilah pendekatan yang boleh diertikan sebagai Birgivism, iaitu salah satu aliran yang paling berpengaruh dalam Islam-Turki kontemporari.

KESIMPULAN

Birgivi tidak membahaskan mesej pembaharuan agamanya sebagai sebuah analisis kritis terhadap politik, ekonomi dan sosial zamannya. Sebaliknya beliau menumpukan perhatian kepada perkara-perkara asas dalam amalan harian umat Islam. Pendekatan ini mungkin dilihat sebagai kekurangan terhadap pemikiran Birgivi, terutamanya apabila dibandingkan dengan gagasan pemikiran yang dibawa oleh tokoh pembaharuan agama yang lain, seperti Ibn Taimiyah. Akan tetapi, tumpuan Birgivi kepada topik yang sangat dekat dengan kefahaman dan amalan masyarakat, menjadi kekuatan utama kepada penerimaan yang meluas terhadap *al-Tariqah al-Muhammadiyah* selepas kematian Birgivi.

Berdasarkan kepada kombinasi antara wacana-wacana tasawuf yang dekat dengan kelompok Sufi dan pemikiran pembaharuan agama Birgivi, Gottfried Hagen telah merumuskan bahawa inilah pendekatan yang boleh diertikan sebagai Birgivism, iaitu salah satu aliran yang paling berpengaruh dalam Islam-Turki kontemporari (Terzioğlu 2013). Perspektif pemikiran Birgivi yang berkembang selepas kematiannya, terutamanya pada kurun ke 17 dan 18 menjustifikasikan bahawa idea pembaharuan beliau perlu dipetakan dalam kalangan para pemikir islah dan tajdid di dunia Islam.

Rujukan

- Arpacı, Ö. 1992. *Birgivi'de Karakter Terbiyesi*. Tesis Sarjana, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi.
- Arslan, A. T. 1983. *İmâ Birgivi Ve Arapça Tedrisatındaki Yeri*. Tesis Dr. Fal, İlahiyat Fakültesi, Marmara Üniversitesi.
- Al-Şa'îdî, A. a.-M. Ā. 1996. *Al-Mujaddidūn Fi-L-Islām Min Al-Qarn Al-Awwal Ilā Al-Rābi 'Ashar*. Cairo: Maktabat al-Ādāb.
- Bayrak, T. 2005. *The Path of Muhammad*. Indiana: World Wisdom Inc.
- Birgivi, M. *Al-Tariqah Al-Muhammadiyah*. Istanbul: Asitane Matbaası.
- Çelebi, K. 1941. *Kashf Al-Zunūn 'an Asāmī Al-Kutub Wa-'l-Funūn*.

- Demircigil, B. 2001. Birgivi'nin İslâ Ve Osmanlı Hukukundaki Yeri Ve Ferâiz Risâlesinin Edisyon Kritiği. Tesis Sarjana, Temel İslâm Bilimleri Bölümü İslâm Hukuku Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi.
- Develi, H. 2005. *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu*. Genel Dağıtım Kitabevi.
- Duran, T. 1988. The Ottoman Empire in the Reign of Süleyman the Magnificent. Historical Research Foundation, Istanbul Research Center.
- Düzenli, Y. 1987. İma Birgivi Ve Tefsirdeki Metodu. Tesis Sarjana, Temel İslâm Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi.
- Erdoğan, G. 2002. İmâ Birgivi'nin El-Emsiletü'l-Fadliyye Şerhi (Inceleme Ve Edisyon Kritik). Tesis Sarjana, Temel İslâm Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi.
- Esposito, J. L. 2005. *Islam: The Straight Path*. Oxford: Oxford University Press.
- İhsanoğlu, E. 2001. History of the Ottoman State, Society & Civilisation. Research Center for Islamic History, Art and Culture.
- Kaylı, A. 2010. A Critical Study of Birgivi Mehmed Efendi's (D981/1573) Works and Their Dissemination in Manuscript Form. Tesis Master of Arts in History, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, Boğaziçi University.
- Kinross, L. 1979. *Ottoman Centuries*. HarperCollins.
- Lekesiz, M. H. 1997. Xvi. Yüzyıl Osmanlı Düzenindeki Değişimin Tasfiyeci (Püritanist) Bir Eleştirisi: Birgivi Mehmed Efendi Ve Fikirleri. Tesis Dr. Fal, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- Martı, H. 2008. *Birgivi Mehmed Efendi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Merad, A. 1978. İslah (I.—the Arab World). Encyclopaedia of Islam, 2nd ed.(hereafter EI²)
- Shaw, S. J. & Shaw, E. K. 1977. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*. Cambridge University Press.
- Soulas, J. 1939. *La Turquie Passé Et Présent D'après Marcel Clerget*. Annales de Géographie, hlm. 519-520.
- Süreyya, M. 1996. Sicil-i Osmânî-Osmanlı Ünlüleri. Yayına Hazırlayan Nuri Akbayır, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C 6(1781).
- Terzioğlu, D. 2013. Where 'il-I Hâl Meets Catechism: Islamic Manuals of Religious Instruction in the Ottoman Empire in the Age of Confessionalization*. Past & Present
- Türkmen, Ö. 1995. İma Birgivi (Ö. 981/1573) Ve Risale Fi Ahvâli Etfâli'l-Müslimin Adlı Eserinin Tahkik Ve Tahric. Tesis

- Sarjana, Temel İslâm Bilimleri Bölümü Kelam Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi.
- Yıldırım, M. A. 2009. Birgivi'nin Şeyhayn (Burhânüşşerîa Ve Sadrüşşerîa) Savunması (Risâle Fî Reddi'l-İslâh Ve'l-Îzâh). Tesis Sarjana, Temel İslâm Bilimleri Bölümü İslâm Hukuku Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi
- Yücel, S. 1995. İma Birgivi Ve Sünnet. Tesis Sarjana, Temel İslâm Bilimleri Bölümü Hadis Anabilim Dalı, Atatürk Üniversitesi.